

UDK 811.163.42'367.623.91

UDK 811.163.42'367.626.4

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 20. IX. 2008.

Prihvaćen za tisak 17. XII. 2008.

Ivan Marković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

ivan.markovic@yahoo.com

HRVATSKI POSVOJNI PRIDJEV KAO ANTECEDENT RELATIVNOJ ZAMJENICI

Razmatra se mogućnost hrvatskoga posvojnog pridjeva da bude antecedent relativnoj zamjenici, mogućnost koja se u slavenskim jezicima sve više gubi, odnosno mjesto posvojnoga pridjeva u toj funkciji zauzima genitiv. Potvrda ma se pokazuje da ta mogućnost u pisanome hrvatskome (još) postoji. Provedena anketa s izvornim govornicima pokazuje ipak da takve konstrukcije kao prihvatljive ovjerava tek manji dio suvremenih govornika. Analiziraju se tipološki neobična svojstva relativnih rečenica s posvojnim pridjevom kao antecedentom, osobito to da se u njima posvojni pridjev vlada kao pa-dežni oblik imenice, a ne njezin derivat.

¹1. Odlika je slavenskih jezika da posvojnost mogu iskazivati (i) pridjevom. Ako posjednik (*possessor*) ima osobine pojedinačnoga, živoga i ljudskoga, pridjev će se u slavenskim jezicima – ovisno o tipu osnove ili deklinacije osnovne imenice – tvoriti sufixsima *-ov/-ev* i *-in*. Tako tvoreni pridjevi smatraju se onda *posvojnim pridjevima* (dalje PA, engl. *possessive adjective*) u užem smislu.² Tipološki, POSVOJNOST nije jedno od temeljnih pridjevskih značenja.³ K tome, slavenski se PA odlikuju i nekim netipičnostima u sintaktičkome vladanju.

---

¹ Recenzentima B. Kuni i L. Hudeček zahvaljujem na vrijednim komentarima i širenju vidika.

² U širem smislu PA bi obuhvatili pridjeve sa sufixsima *-ski* i *-ji*, osobito kad imenice od kojih su tvoreni blokiraju tvorbu s *-ov/-ev* i *-in*, npr. *ljudski*, *Božji* (usp. ovdje pr. [19a], [19c], [23]).

³ Temeljna su pridjevska značenja DIMENZIJE, DOB, VRIJEDNOST, BOJA, FIZIČKO SVOJSTVO, LJUDSKA OSOBINA, BRZINA, pa tek onda SLIČNOST, SLOŽENOST, KVALITETA, KVANTITETA te POSVOJNOST, svojstvena upravo slavenskim jezicima (usp. Dixon 1982: 1–62, Dixon 2004, Corbett 2004).

U tipološkosintaktičkoj literaturi prepoznata je izrazita sposobnost gornjoljužičkosrpskih PA da gramatički kontroliraju, nadziru sintaktičke jedinice u kontekstu. Corbett (1987) identificira tri vrste kontrole o kojoj je riječ: a) kontrola lične zamjenice, b) kontrola relativne zamjenice i c) kontrola modifikatora.⁴ Prema Corbettovoj opsežnoj analizi PA svih slavenskih jezika imaju sposobnost (a), otprilike manja polovica njih sposobnost (b), a samo gornjoljužičkosrpski i slovački PA imaju i sposobnost (c), odnosno imaju mogućnost kontrole svih triju vrsta.⁵ Tako su u glsrp. uz neka pragmatička ograničenja sasvim prihvatljive i normalne rečenice (Faške 1981: 385, Corbett 1987: 304, 337–8, Stone 2006: 671–2):

- (1) *To je Janowa košla. Wón hraje kopańcu.*
'To je Janova košulja. On (tj. Jan) igra nogomet.'
- (2) *Běchu słyšeć stupy Dietrichowe, kiž na konja skoči a wotjěcha.*
'Mogli su se čuti Dietrichovi koraci, koji (tj. Dietrich) na konja skoči i odjaha.'
- (3) *To je našeho (Gsg. m) wučerjowa (Nsg. f) zahrodka (Nsg. f).*
To je našega učiteljeva bašta.
To je bašta našega učitelja.'

Da bi slaganje bilo eksplicitnije, u pr. (3) hotimice *zahrodka* prevodimo s *bašta* (ne s *vrt*), imenicom ženskoga roda, kako je u glsrp. Drugim riječima, modifikator koji u ostalim slavenskim jezicima zajedno s imenicom koja znači posjednika (*učitelj*) u genitivu dolazi desno od imenice koja znači posjedovano (*bašta*) i slaže se s posjednikom u rodu, npr. u hrvatskome:

- (4) *To je bašta našega učitelja/naše učiteljice/našega djeteta.*

u glsrp. dolazi u genitivu lijevo od PA i u rodu se slaže s imenicom od koje je PA tvoren.⁶ Imenica od koje je PA tvoren može tako kontrolirati više od jednog modifikatora, npr. ako bi rečenica glasila:

---

⁴ O kontroli povratnih zamjenica (povratne i povratnopošvojne), koju bismo mogli dodati kao (d), u nas je pisao Mihaljević (1990, 1998), v. ovdje pr. (26a), (26b).

⁵ Rezultate Corbettove analize zasad uzimamo kao stanje stvari. Na primjeru hrvatskoga vidjet će se da generalizacije, koliko god utemeljene bile, nužno zanemaruju kadšto i važne pojedinosti, osobito kad se temelje na iskustvu malena broja govornika.

⁶ U tome se glsrp. razlikuje i od donjoljužičkosrpskoga, u kojemu čitava sintagma koja znači posjednika u genitivu dolazi ispred imenice koja znači posjedovano (*mojega oca kuća*), a konstrukcija poput glsrp. (*mojega očeva kuća*) nepoznata je, premda je sličan primjer stajao u prvom izdanju Janaševe gramatike iz 1976. g. U glsrp. je moguća konstrukcija s *postponiranom* genitivnom sintagmom, ali je rjeđa i obilježjenija od opisane (Corbett 1987: 318, Stone 2006: 672).

- (5) *To je našega dobroga staroga učiteljeva bašta.*

Posebno je zanimljivo to što se na isti način vlada i imensko-prezimenska formula (Stone 2006: 671):

- (6) *Handrija Zejlerjowe basnje*
Handrija Zejlerove pjesme
'pjesme Handrija Zejlera'

Prema mogućnosti kontrole najbližnji su gornjolužičkosrpskim PA slovački – mogu kontrolirati modifikator (konstrukcija poput one u pr. [1] konkurira s konstrukcijom adnominalnoga genitiva poput one u pr. [4])⁷ i ličnu zamjenicu, a relativnu zamjenicu samo ako je nesklonjiva (*čo*, *ne* i *ktory* – Corbett [1987: 317]):

- (7) *To je našho Janova košelja, čo sa nevrátil z vojny.*
To je našega Janova košulja, što se nije vratio iz rata.
'To je košulja našega Jana, što se nije vratio iz rata.'

Short (2006: 581) slovačke konstrukcije poput pr. (6) ocjenjuje kao zastarjele, ali dodaje da se u novinstvu oživljuju kad se rabi samo inicijal prvoga člana imenske formule:

- (8) *razhodnutie G. Bushovo kabinetu*
odluka G. Bushova kabineta

Za »srpsko-hrvatski« PA Corbett (1987: 312–3) kaže da uspješno kontrolira ličnu zamjenicu, da su rijetki primjeri u kojima kontrolira relativnu zamjenicu te da ne može kontrolirati modifikator. Za staroslavenski pak PA – koji bez potvrđenih praslavenskih podataka može poslužiti kao slika početnoga stanja – tvrdi (*ibid.*) da je normalno kontrolirao ličnu i relativnu zamjenicu, što potvrđuje i Huntley (2006: 177–9):

- (9) *iakovъ že rodi iosifa mužā mariina iz neježe rodi se isusъ* (Mt 1,16; Ass, Sa)
'Jakov pak rodi Josipa, muža Marijina, od koje rodi se Isus.'

---

⁷ Corbett (1987: 316) pokazuje da govornici nemaju uvijek isti stav o tome koja je od dviju konstrukcija neutralnija, koja kolokvijalna, a koja knjiška.

U tom smislu sinkrona sintaksa glsrp. i slč. PA pokazuje najveći stupanj inovacije u odnosu na pretpostavljeno praslavensko stanje.

2. Hrvatski PA ne može kontrolirati modifikator imenice od koje je tvoren u konstrukcijama poput pr. (3), odnosno takve su konstrukcije potpuno negramatične, govornici ih ne prihvaćaju.⁸ Nema ih ni u govorima (npr. ozaljski) koji imaju frazem poput *stari otac* ‘djed’, koji u slč. narječjima često ulazi upravo u takve konstrukcije (*starého otcov dom*, *na starého otcovom dome* – Pauliny & Ružička & Štolc [1968: 212], Corbett [1987: 316]).⁹ Apozitivne i imensko-prezimske sintagme dijalektalno ili pod inojezičnim utjecajem (i samo u inojezičnih imenâ) u posvojnjoj konstrukciji koja supostoji s genitivnom vladat će se tako da im prvi član ostane u nominativu (nesklonjen), a drugi postane PA:

- (10a) *barba Frane* – Gsg. *barba Franin* – PA *barbe Franin
(10b) *teta Katica* – Gsg. *teta Katičin* – PA *tete Katičin
(10c) *Brad Pitt* – Gsg. !*Brad Pittov* – PA *Brada Pittov

Genitivne sintagme poput (10c), premda neprihvatljive u smislu eksplisitne norme i jezičnoga savjetništva, činjenica su (pomodna?) razgovornoga jezika mlađih govornika u gradovima.¹⁰ Primjer PA od višečlane apozitivne sintagme s prvim članom u genitivu za koji Maretić (1899: 460, 522) veli da je »ve-oma« i »sasma neobičan«:

- (11) *Turci s pomoću kneza Aksentijni Srba načine šanac.*

pojedinačan je i govornici ga ne prihvaćaju, ako poznavajući Maretićev korpus i pretpostavimo da bi mogao biti hrvatski.¹¹

Hrvatski PA kao antecedent može kontrolirati ličnu zamjenicu, odnosno govornici prihvaćaju i govore konstrukcije poput pr. (1). Budući da je hrvatski jezik koji ispušta subjektivnu ličnu zamjenicu (engl. *pro-drop*), ovisno o kontekstu prihvatljivije će, dakako, biti rečenice u kojima lične zamjenice nema. Većina ispitanika potvrđuje prihvatljivost rečenica:

---

⁸ Stalno mjesto u gramatičkim opisima: imenica dopunjena pridjevom ili drugom imenicom ne može biti osnova za tvorbu PA.

⁹ Ozaljski pridjev *stari* zanimljiv je i zbog PA *staregov*, nastala kontaminacijom genitivnoga i posvojnoga formanta: **starega očina hiža*.

¹⁰ Višečlane imenske formule koje se sklanjaju kao jednočlane (*New York*, *Pink Panther*, *Pu Yi*) i normativno PA tvore kao jednočlane (*New Yorkov*, *Pink Pantherov*, *Pu Yiev*).

¹¹ Sam Maretić u drugom izdanju *Gramatike* (1931: 426) kaže da je možda riječ o »stampskoj pogrešci« – *kneza* umjesto (nesklonjenoga) *knez*.

(12a) *To je tatina knjiga. On ju je zaboravio.*

(12b) *U babinoj duši sine dan kada ga je djevojkom gledala s onim njegovim »ilircima«.*

Pr. (12b) ispitanicima »zvuči arhaično« zbog instrumentala *djevojkom* ('dok je bila djevojka'), ili im je upravo zbog tog oblika neprihvatljiv, ali nedvojbeno je da je u zavisnoj surečenici *baba* ta koja je *gledala*.¹² Dvojbe u rečenicama toga tipa javit će se u pragmatici, pa će anaforičke zamjenice u rečenicama poput:

(13a) *To je susjedov auto. Vidio sam ga.*

(13b) *Ono je Petrov brat. Posudio mu je novac.*

biti ambivalentne i izbjegavat će se. Bolje rečeno, govornici će iz konteksta pretpostaviti na što zamjenice upućuju, ali i druga će mogućnost biti dovoljno vjerojatna, pa će se takve rečenice preoblikovati. Te rečenice nipošto nisu negramatične.

3. Posebno je zanimljiva mogućnost hrvatskoga PA da kontrolira relativnu zamjenicu, odnosno da bude antecedent relativnoj surečenici kao u pr. (2). Odmah valja kazati da je riječ o rijetkoj pojavi, s veoma malo potvrda, o kojoj govornici neće imati jednoznačan stav.¹³ U tom smislu Corbettovi su podaci točni. Suvremene gramatike (Katičić 1986, Barić *et al.* 1995) ne spominju je. Govoreći o svojstvima prototipne relativne rečenice Kordić (1995: 25) piše da joj je antecedent »najčešće imenica, ali može biti i zamjenica, pridjev, prilog (a ponekad i čitava rečenica)«. Pod pridjevom se tu misle oni pridjevi koji sažimlju čitavu ideju referenta (*idem*: 60) i zamjenički pridjevi. Možemo odmah zapaziti da su takve rečenice u suvremenome hrvatskom nemoguće s veznikom *koji*:

(14a) *To je zadnje što bih o njemu pomislio.*

(14b) *Najgluplje što bismo sad mogli napraviti bilo bi...*

(14c) *Sve što možemo učiniti jest...*

---

¹² Rečenica je, neznatno preinačena, Matoševa, iz 1895. g. (pripovijest *Kip domovine leta 188**).

¹³ Dmitriev (1961: 56) iznosi zastrašujući podatak: u 75 svezaka knjiga različitih srpskih i hrvatskih pisaca zabilježio je tek 34 primjera takvih rečenica.

Međutim u studiji S. Kordić ne nalazimo primjera s PA u antecedentu,¹⁴ odnosno rečenice poput:

(15) *Ljetovali smo u Markovoj kući, koji je moj prijatelj.*

U deskriptivnome i normativnome smislu gramatike se prema njima određuju već time što ih ne opisuju. Jedino Maretić (1899: 460) navodi pet primjera poput (15) i dodaje da bi običnije bilo s genitivom. U dvama od tih pet relativna zamjenica nedvojbeno upućuje na imenicu od koje je tvoren PA u glavnoj surečenici (ostala tri bez konteksta se mogu i drugačije tumačiti):

(16a) *prva je buna bila Cukićeva, koji se 1815. godine nešto svadi s Milošem*

(16b) *hristovulja je bez ikakve sumnje Dušanova, koji se u njoj naziva Stefan četvrti*

O Maretićevim potvrdama i odnosu PA i relativne zamjenice o kojemu je riječ možemo misliti ovako i onako. Možemo ga tretirati i kao normativnu pogrešku, kao što to čini jezični savjetodavac Hrvatskoga državnog ureda za jezik iz 1942. g. sugerirajući da se rečenica:

(17) *To je dužnost gospodareva, koji se ima za sve brinuti.*

ima preoblikovati u rečenicu s posvojnim genitivom (*dužnost gospodara, koji... – Samarđžija* (ed.) [1993: 93]). No test normativnosti ne prolaze ni *Brad Pittov film* ili *B. Pittov film*, ni akuzativ relativne zamjenice za neživo izjednačen s genitivom (*!film kojega smo gledali – film kojega se sjećam*), ni relativna rečenica s veznikom *što* bez resumptivne zamjenice (*?jedini šešir što imam – jedini šešir što ga imam*),¹⁵ pa ipak s takvim konstrukcijama u deskripciji valja ozbiljno računati. Da ono što eksplicitna norma drži pogreškom u normativnome smislu postane prihvatljivo, nerijetko je tek pitanje kvantitete.

T. Maretić prigovorio je Daničiću i Budmaniju, svojim prethodnicima u pisanju Akademijina *Rječnika*, na »rasipnosti s primjerima«. Toj »rasipnosti« možemo međutim zahvaliti na 20-ak potvrda rečenica tipa (15) hrvatskih pisaca od 16. do kraja 18. stoljeća (*Rječnik JAZU*: s. v. *koji*, knj. V, str. 158).¹⁶

---

¹⁴ Autorica u obimnu korpusu na kojem je radila takvih primjera vjerojatno nije pronašla (što samo po sebi govori o njihovoj rijetkosti); u tako pomnoj studiji oni bi sigurno bili analizirani.

¹⁵ Kordić (1995: 161) bilježi šest takvih primjera potvrđenih u korpusu.

¹⁶ D. Ranjina – 1, I. Gundulić – 1, F. Glavinić – 3, M. Radnić – 1, J. Kavanjin – 1, J. Banovac – 3, F. Lastrić – 3, J. Matović – 6. Dvije su potvrde iz Karadžićevih *Narodnih srpskih pjesama* (1824), za koje se pjesme zna da nisu samo srpske.

Budmani piše da *koji* u njima »stoji u svezi s adjektivom posesivnijem što je u glavnoj rečenici onako kao da mješte adjektiva stoji genitiv« i dodaje da je »u pisaca dosta često, kod naroda rjeđe«. Među potvrđama ima onakvih kakve bismo očekivali:

- (18a) *Ali mene većma smeta Milijenkova uspomena, komu je bila od djeteta još Dubravka narečena.* (I. Gundulić)
(18b) *Vojstvom Dundulovim, Zadar petoč ki zauzda.* (J. Kavanjin)
(18c) *Božanstva Isusova koji visi na križu.* (F. Lastrić)

Ali i pomalo iznenađujućih, koji se sufiksom ne uklapaju u ono što ovdje razumijemo pod PA u užem smislu, ili koji u antecedentu imaju posvojni zamjenicu, ili u kojih je PA tvoren od opće imenice koja znači žensku osobu:

- (19a) *Viđ srca sva ljudska (lúdi) ki živuć dni traju, u sebi sva svoju slas i grkos imaju.* (D. Ranjina)
(19b) *Ńegovo (trpjenje) ki nad telom oblast ima.* (F. Glavinić)
(19c) *Propade u goruću dubinu od ljubavi Božje u komu sa svojom ljubavju ima se ujediniti.* (M. Radnić)
(19d) *Kano suze nevjestine u koje je hudo vojno.* (Narodna pjesma)

U *Rječniku HKKJ* (s. v. *ki*) nalazimo samo potvrdu s posvojnomo zamjenicom, ne i s PA:

- (20) *Serdcu mojemu takvu žalost daješ ki te ne mrem najti.* (Mal neb)

Dmitriev (1961) uz više srpskih daje i tri hrvatske potvrde iz prve četvrtine 20. stoljeća:¹⁷

- (21a) (...) *zaslugom Pankračevom, koji je čuvši baku diplomatski zavezao tobolac...* (A. Cesarec)
(21b) *Rad mu ide uporedo s Milerovim, s kojim ga je vezalo intimno prijateljstvo.* (D. Prohaska)

Rečenice tipa (15) u pisanome su hrvatskome dakle rijetke, ali i neprekinuto potvrđene do u suvremenost. S većim brojem govornika provjerili smo kako

---

¹⁷ A. Cesarec, D. Prohaska, ekavska potvrda iz *Vijenca* (1903), bez potvrde spominje i A. Šenou.

s njima stvar stoji danas.¹⁸ Rečenicu (15) 35 ispitanika smatra posve neprihvatljivom (*); svi sugeriraju preobliku u genitiv (*kući Marka*) ili atribut (*mog prijatelja Marka*). 5 ispitanika smatra ju donekle prihvatljivom (?); također sugeriraju preobliku u genitiv ili atribut. Samo 3 ispitanika drže ju posve prihvatljivom (dva štokavca i zagrebački kajkavac). Rečenicu (17) neprihvatljivom (*) drži 20 ispitanika, 15 donekle prihvatljivom (?); svi sugeriraju preobliku u genitiv. 10-ak ispitanika rečenicu smatra prihvatljivom (redom kajkavci, jedan štokavac); polovica od tih ipak sugerira preobliku u genitiv. Rečenicu vrlo sličnu rečenici (18c) neprihvatljivom (*) drži 25 ispitanika, donekle prihvatljivom (?) 10-ak; svi sugeriraju genitiv. 10-ak ispitanika smatra ju prihvatljivom (pola kajkavci, pola štokavci); više od polovice njih ipak sugerira genitiv.

Bez opterećivanja algebarskom pedantnošću možemo reći da su relativne rečenice tipa (15), (17), (18c) dobroj polovici govornika potpuno neprihvatljive (*), četvrtini donekle prihvatljive (?), a manjoj četvrtini prihvatljive, s time da i među njima ima dosta onih kojima su bliže konstrukcije s genitivom. Rezultat ankete nipošto nije ohrabrujuć u smislu ovjerljivosti rečenica o kojima je riječ, premda nije ni posve negativan.¹⁹ Anketama se kadšto znade prigovoriti konstruiranost, izmišljenost primjera.²⁰ Zato je svakako relevantan podatak da rečenicu pronađenu u suvremenu nelektoriranu znanstvenome tekstu:

- (22) *Polazeći od Karamanovih zapažanja, koji je jedini uočio specifičnosti u oblikovanju jednoga para srebrnih sljepoočničarki, autorica je predložila djelomičnu rekonstrukciju njihova izgleda.*

prihvatljivom smatra čak 30 ispitanika (uključujući i pisca ovoga rada), a još 5 donekle prihvatljivom.²¹ Mogli bismo sad nagađati da je to zbog širega kon-

---

¹⁸ Nešto više od 40 pismeno, od toga 10 i usmeno. Ispitanici su bili zagrebački studenti jezika (štokavci i kajkavci) i obrazovani govornici štokavskoga podrijetla koji dugo žive u Zagrebu. Anketa je provedena 2008. g.

¹⁹ Referentan podatak nalazimo u Matasovića (2000: 107): 13 ispitanika jednodušno je kao neprihvatljivu odbacilo rečenicu *Vidio sam sestrin auto koja je stigla* (zapisana je tako, bez zarez, kao restriktivna). Bez daljih istraživanja teško je reći koliku je važnost pri ocjeni govornika imala činjenica da je PA tu tvoren od opće imenice, i to opće imenice koja znači žensku osobu; nemamo zabilježen suvremen primjer s takvim PA (usp. stsl. pr. [9] i rečenicu iz narodne pjesme pr. [19d]).

²⁰ Pr. (17) preuzet je iz jezičnoga savjeta, ali ni ondje nije navedeno odakle je – je li stvaran ili izmišljen.

²¹ Rečenica je iz teksta M. Jarak koji je, lektoriran, objavljen u časopisu *Opuscula archaeologica*, br. 30, Zagreb, 2006. L. Hudeček u recenziji našeg rada spominje lektorsko iskustvo s rečenicama poput *Bila je kći Menelajeva, koji...* – prevoditelj s njemačkoga rabio ih je da bi izbje-
gao posvojni genitiv.

teksta koji je zamaglio detalj. No ako tomu i jest tako, to bi upravo moglo značiti da ono što savjetodavac iz 1942. g. smatra pogreškom dvjema trećinama suvremenih govornika nije pogreška na kojoj će u tekstu zastati. Kako su se pak suvremenici F. Lastrića (18. st.) odnosili prema pisanim potvrdama, to ne možemo znati, kao što teško možemo znati bi li danas prihvatljivost rečenica tipa (15) bila veća da je primjerice J. Florschütz u svojoj školskoj gramatici dao njihov opis i time ih uvrstio u hrvatski sintaktički kanon.

Konačno, što je s rečenicama tipa (19), u kojima je antecedent PA na *-ski* (PA u širem smislu). Prema sjećanju zabilježili smo rečenicu:²²

- (23) *Ljudska percepcija o tome što je moguće ovisi o tome što oni misle da je moguće.*

Tu je riječ o anaforičkoj ličnoj zamjenici koja upućuje na imenicu *ljudi*.²³ Piscu ovoga rada rečenica se učinila nezgrapnim, doslovnim prijevodom s engleskoga, koji u hrvatskome ne funkcionira (u najboljem slučaju – ?). Međutim od tuceta anketiranih govornika trećina ju je smatrala prihvatljivom; čini se da ni takve konstrukcije ne treba suviše lako odbacivati.²⁴

4. Rečenice tipa (15) zanimljive su tipološki, kao neprototipian slučaj relativne rečenice (stoga ne čudi da su rijetke), i teorijski, u smislu pozicioniranja PA unutar pridjeva kao vrste riječi te odredbe pridjeva kao jedne od triju glavnih vrsta.

Prototipna relativna rečenica suvremenih indoeuropskih jezika²⁵ zavisna je surečenica adjektivnoga tipa, odnosno prema antecedentu – koji je najčešće imenica – odnosi se kao atribut. Relativizator – koji u zavisnoj rečenici čuva sintaktičko-semantičku i pragmatičku funkciju antecedenta – s antecedentom je u kontaktnome položaju. U rečenicama tipa (15) antecedent je pridjev, barem

²² Televizijska emisija *Na rubu znanosti*, g. 2007. Rečenica je bila nasnimljeni prijevod engleske.

²³ Nemamo zabilježenu suvremenu rečenicu koja bi odgovarala onoj u pr. (19a), s relativnom zamjenicom.

²⁴ Rezultati ankete tablično:

Primjer	*	?	Prihvatljivo	<i>n</i>
15	35	5	3	43
17	20	15	10	45
18c	25	10	10	45
22	8	5	30	43
23	8	–	4	12

²⁵ Usp. Kordić (1995: 20–41) i ondje navedenu literaturu.

površinski.²⁶ Budući da pridjev u neobilježnome redosljedu u hrvatskome stoji lijevo od imenice, u takvim su rečenicama antecedent i relativizator u distaktnome položaju, odnosno te su relativne rečenice ekstraponirane. Pr. poput (16a) i (16b), s postponiranim PA (što je obilježeno, »biblijski«), u tom su smislu prijelazni jer su PA i relativizator u kontaktnome položaju. Kordić (1995: 261–76) u korpusu pisanih hrvatskih relativnih rečenica nalazi tek 1,5% ekstraponiranih. Same po sebi one su dakle izuzetno rijetke, čak i s imeničkim antecedentom. Kordić (*ibid.*) prenosi i važan uvid H. Kurzová, koja u svojoj studiji o relativnim rečenicama piše da se od kontaktnoga položaja odstupa »vrlo ograničeno« te da »između antecedenta i relativizatora može doći samo antecedentu podređeni član koji pripada istoj nominalnoj sintagmi, npr. genitiv ili drugi tip odredbe«. Rečenice tipa (15) netipične su dakle i po tome što u njima između antecedenta i relativizatora dolazi nadređeni član imenske sintagme iz glavne surečenice.²⁷

Moglo bi se nadalje učiniti da su relativne rečenice s PA u antecedentu netipične i zbog relativizacije posjednika (*possessor*). Naime prema hijerarhiji dostupnosti sintaktičkih funkcija za relativizator posjednik je veoma nisko (Comrie 1989: 156):

(24) subjekt > direktni objekt > indirektni objekt > posjednik

To hoće reći da će najčešća sintaktička funkcija relativizatora biti subjekt (*Čovjek koji gradi kuću*), potom izravni objekt (*Živjet će u kući koju gradi*), neizravni objekt (*Čovjek kojem govorim*), a veoma rijetko posjednik (*Čovjek kojega/čija je žena Njemica*).²⁸ Međutim ovdje nije riječ o netipičnosti vezanoj za hijerarhiju dostupnosti jer funkcija posjednika za hrvatski relativizator nije netipična²⁹ niti je neobično da se posjednik relativizira (*Kuća čovjeka kojega ne poznajem*) – neobično je samo to da se relativizira PA.

Ta činjenica i tipološki neobično slaganje pridjevskoga modifikatora s PA u glsrp. i slč. potakli su jezikoslovce da pretresu PA i njegovu narav u okviru od-

²⁶ Jer antecedent je zapravo imenica od koje je dotični pridjev tvoren (pa je i funkcija takve relativne rečenice ostaje adjektivna – semantički ona dopunjuje/određuje referent imenice, a ne pridjev).

²⁷ Kurzová (*ibid.*) tvrdi da je distaktnost antecedenta i relativizatora u prošlosti indoeuropskih jezika bila uobičajena, što se podudara s podacima za staroslavenski i praslavenski (usp. ovdje pr. [9]).

²⁸ *Hijerarhiju dostupnosti* postavili su E. L. Keenan i B. Comrie g. 1977. U međuvremenu je dotjerivana i revidirana, osobito prema podacima iz ergativnih jezika, ali nisko mjesto posjednika i genitiva nije se promijenilo.

²⁹ Rečenica *To je Markova kuća, kojega/čija je žena Njemica* nije ništa netipičnija od pr. (15).

nosa fleksija-derivacija i odnosa imenica-pridjev; pojedini su slavenske PA držali problemom fleksije, tj. imeničke paradigme (otprilike kao što se participi u pravilu smatraju dijelom glagolske), pojedini pak derivacije (kako se čini i u tradicionalnim opisima).³⁰ Raspravi se u nas aparaturom gramatike *uloga i referenci* priključio Matasović (2000) i iznio tezu da slavenski PA »predstavljaju zapravo dvije različite pojave: u gornjolužičkosrpskome i, možda, slovačkome oni su imenski oblici s tipološki neuobičajenim slaganjem, dok su u ostalim slavenskim jezicima, uključujući hrvatski, pravi pridjevi«. ³¹ Pišući o uvjetima pomicanja adnominalnoga genitiva s mjesta dopune na mjesto odrednika unutar teorije *načela i parametara (kovčeg vojnika – vojnikov kovčeg)*, Kuna pak (2005: 181) veli da PA i posvojne zamjenice »dijelom imaju i obilježja riječi N«, pa bi ih »valjalo označavati kao A/n«.

Neovisan dokaz tomu da se PA u konstrukcijama tipa (15) vlada kao padežni oblik imenice, činjenica fleksije, nalazimo u Bakerovoj (2003: 95–189) odredbi imenice. Ondje se tvrdi da imenice kao jedina leksička kategorija (vrsta riječi) koja zadovoljava kriterij identiteta³² jedine mogu nositi referencijski indeks; posljedično, jedine kao antecedent mogu vezivati anaforu. Anaforu, dakako, mogu vezivati i kompleksnija imenska sintagma i čitava surečenica, ali od leksičkih kategorija to može samo imenica:

(25) Kuća_i u kojoj_i ljetujemo.

Budući da u relativnim rečenicama tipa (15) anaforu veže pridjev, mogućnosti su dvije: ili Baker nije posve u pravu ili se pridjev u rečenicama tipa (15) i istima u glsrp. i slč. vlada poput imenice. Oboje je na neki način točno. Premda je opis utemeljio na veliku broju različitih jezika, Baker je previdio sposobnost slavenskih PA da vežu anaforu kao u pr. (1) i (2). Usto, Mihaljević (1990, 1998) pokazuje da (hrvatski) PA može vezati i povratne zamjenice (povratnu *sebe/se* i povratnopošvoju *svoj*).³³

(26a) Grigina_i briga za sebe_i iznenadila je Campeka.

(26b) Ivan nam je pripovijedao o Petrovoj_i brizi za svoju_i sestru.

---

³⁰ Usp. Corbett (1987: 305–7, 327–9).

³¹ Teza, kako je već spomenuto, uključuje stav da u hrvatskome rečenice tipa (15) nisu ovjerenene. Ovdje se takve rečenice prihvaćaju kao rijedak, netipičan, ruban, ali ipak ne potpuno neovjeren tip.

³² Postavlja standard prema kojem je moguće suditi jesu li dvije stvari iste ili nisu.

³³ Primjeri su Mihaljevićevi (1998: 220, 1990: 147).

S druge strane Bakerova generalizacija pokazuje se točnom ako u slavenskim PA vidimo imenički oblik koji – ovisno o sintaktičkom okružju – manje ili više izlazi na vidjelo. Tako u rečenicama tipa (1) i (12) lične zamjenice svih slavenskih jezika bez problema upućuju na imenički referent uklopljen u PA. U rečenicama pak tipa (2) i (15) relativna zamjenica samo dvaju slavenskih jezika (glsrp. i slč.) u PA vidi imenički referent, u manjoj polovici slavenskih jezika vidi ga teško ili sve teže (uključujući hrvatski),³⁴ a u većoj polovici tu je sposobnost izgubila, odnosno u tih slavenskih jezika PA je razvio uporabna ograničenja i njegovo mjesto zauzeo je genitiv (npr. rus. i polj.). Koindeksirana, hrvatska rečenica (15) izgleda ovako:

(27a) Ljetovali smo u Markovoj_i kući, koji_i je moj prijatelj.

odnosno preciznije:

(27b) Ljetovali smo u Mark(o)_i-ovoj kući, koji_i je moj prijatelj.

Rod i broj relativne zamjenice određeni su rodom i brojem imenice od koje je PA tvoren,³⁵ a relativna se zamjenica i semantički odnosi na referent imenice od koje je PA tvoren (ne na pridjevsko značenje pripadanja). Kod drugih vrsta pridjeva – izvedenih i neizvedenih – takvo koindeksiranje ne dolazi u obzir:

(28a) *To je kamena_i kuća, koji_i...

(28b) *To je primorska_i kuća, koje_i...

(28c) *To je lijepa_i kuća, koja_i...

Odnosno nemoguće je tumačenje prema kojemu bi se u (28) relativ odnosio na imenice *kamen*, *primorje*, *ljepota* (svojstvo ‘lijeposti’ kao pridjevsko značenje). To je važno zbog jezika u kojima postoji dvojan odnos: genitiv // pridjev adekvatan slavenskome na *-ski*. U slavenskih jezika odnos je trojan: genitiv // PA // pridjev na *-ski*. Ovisno o većoj ili manjoj funkcionalnosti, PA će zauzimati funkcije koje su u jezicima bez PA rezervirane za genitiv (imenicu).

5. Premda derivirani, slavenski PA u pojedinim sintaktičkim situacijama i s različitim međujezičnim intenzitetom pokazuju da mogu utjecati na sintaksu,

---

³⁴ O tome neobičnu, ali važnu obavijest pružaju imenska kazala hrvatskih knjiga – natuknice u njima redovito upućuju i na PA tvorene od navedenih imena.

³⁵ Po tome se rečenice (27) razlikuju od rečenica (26), u kojima se anaforička zamjenica – jer je »neosjetljiva« na rod i broj svog antecedenta – ne slaže s imenicom od koje je PA tvoren.

što je odlika fleksijskih činjenica. Konstrukcije u kojima PA kontrolira relativnu zamjenicu u suvremenome su hrvatskom rijetke. Pojavljuju se kadšto u pisanim tekstovima (pa su kao *pogrešne* dospjele i do savjetnika). Većina ih govornika kao izolirane ne prihvaća, što zasigurno nije nevezano s njihovom tipološkom netipičnošću: antecedent je pridjev u distaktnome položaju s relativom. U potvrdama takvih rečenica nalazimo samo relativ *koji*, najtipičniji hrvatski relativ, a PA u njima redovito je tvoren od vlastite imenice za mušku osobu.

Literatura:

- BAKER, MARK C. 2003. *Lexical categories: Verbs, nouns, and adjectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BARIĆ, EUGENIJA; MIJO LONČARIĆ; DRAGICA MALIĆ; SLAVKO PAVEŠIĆ; MIRKO PETI; VESNA ZEČEVIĆ; MARIJA ZNIKA [Barić *et al.*] 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- COMRIE, BERNARD. 1989 [1981]. *Language universals and linguistic typology*. Second edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- COMRIE, BERNARD; GREVILLE G. CORBETT (eds.) 2006 [1993]. *The Slavonic languages*. Second printing. London – New York: Routledge.
- CORBETT, GREVILLE G. 1987. The morphology/syntax interface: Evidence from possessive adjectives in Slavonic. *Language*, Washington, 63: 299–345.
- CORBETT, GREVILLE G. 2004. The Russian adjective: A pervasive yet elusive category. In: Dixon & Aikhenvald (eds.) 2004: 199–222.
- DIXON, R. M. W. 1982. *Where have all the adjectives gone? and other essays in semantics and syntax*. Berlin – New York – Amsterdam: Mouton Publishers.
- DIXON, R. M. W. 2004. Adjective classes in typological perspective. In: Dixon & Aikhenvald (eds.) 2004: 1–49.
- DIXON, R. M. W.; ALEXANDRA Y. AIKHENVALD (eds.) 2004. *Adjective classes: A cross-linguistic typology*. Oxford: Oxford University Press.
- DMITRIEV, PETR ANDREEVIĆ. 1961. Pritjažatel'nye prilagatel'nye serbohorvatskoga jazyka (K vorposu ob ih meste v sisteme častej reči). In: Ju. S. Maslov *et al.* (eds.) *Problemy jazykoznanija*: 49–57. Leningrad: Izdatel'stvo Leningradskoga universiteta.
- FABKE, HELMUT. 1981. *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart: Morphologie*. Bautzen: VEB Domowina-Verlag. [Cit. prema: Corbett 1987]
- HUNTLEY, DAVID. 2006. Old Church Slavonic. In: Comrie & Corbett (eds.) 2006: 125–187.

- JANAŠ, PĚTR. 1984. *Niedersorbische Grammatik für den Schulgebrauch*. Zweite Auflage. Bautzen: VEB Domowina-Verlag.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika: Nacrt za gramatiku*. Zagreb: JAZU – Globus.
- KEENAN, EDWARD L. 1985. Relative clauses. In: T. Shopen (ed.) 1985. *Language typology and syntactic description*. Vol. II: *Complex constructions*: 141–170. Cambridge: Cambridge University Press.
- KORDIĆ, SNJEŽANA. 1995. *Relativna rečenica*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo – Matica hrvatska.
- KUNA, BRANKO. 2005 [2003]. NP-pomicanje i posvojni genitiv. *Književna revija*, Osijek, 45 (3–4): 173–188.
- MARETIĆ, TOMO. 1899. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Knjižara L. Hartmana (Kugli i Deutsch).
- MARETIĆ, TOMO. 1931. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Drugo izdanje. Zagreb: Matica hrvatska.
- MATASOVIĆ, RANKO. 2000. The possessive and adjective phrases in Croatian. *Suvremena lingvistika*, Zagreb, 49–50: 99–109.
- MIHALJEVIĆ, MILAN. 1990. Upotreba povratnuposvojne zamjenice *svoj* u hrvatskom ili srpskom jeziku. In: G. Holzer (ed.) *Croatica – Slavica – Indoeuropaea [Wiener slavistisches Jahrbuch, Ergänzungsband VIII]*: 145–157. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- MIHALJEVIĆ, MILAN. 1998. *Generativna sintaksa i semantika*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- PAULINY, EUGEN; JOZEF RUŽIČKA; JOZEF ŠTOLC. 1968. *Slovenská gramatika*. Piate vydanie. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika [Rječnik JAZU]*. 1880–1976. Vol. I–XXIII. Zagreb: JAZU.
- Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika [Rječnik HKKJ]*. 1984–2005. Vol. I–IV. A–PONIZNOMOLBEN. Zagreb: HAZU – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- SAMARDŽIJA, MARKO (ed.) 1993. *Jezični purizam u NDH: Savjeti Hrvatskoga državnog ureda za jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- SHORT, DAVID. 2006. Slovak. In: Comrie & Corbett (eds.) 2006: 533–592.
- STONE, GERALD. 2006. Sorbian (Upper and Lower). In: Comrie & Corbett (eds.) 2006: 593–685.

The Croatian possessive adjective as the antecedent of a relative pronoun

Abstract

The ability of Croatian possessive adjectives (PA) to control relative pronouns is here taken under consideration. This ability is weakening in Slavic languages (in some of them it has been completely lost), i. e. in such constructions PA is replaced by an adnominal genitive. Attested examples of relative clauses with a PA-antecedent show that, at least in written Croatian, PAs are still able to control relative pronouns. Three-quarters of contemporary Croatian speakers reject constructions where a PA controls a relative pronoun. However, these constructions are found in texts, and only a few speakers do not find them unacceptable. The typologically uncommon characteristics of relative clauses with PA-antecedents are analyzed, especially the fact that PAs controlling relative pronouns behave like inflected forms, and not like derived forms, which they undoubtedly are.

Ključne riječi: posvojni pridjev, antecedent, relativna rečenica, genitiv, slavenski jezici

Key words: possessive adjective, antecedent, relative clause, genitive case, Slavonic Languages

